

ritur a propheta. Legis interpretatio, sacerdotis officium est. Prudens consilium aetas matura perquirat; juxta illud quod scriptum est: *In consilio sanctorum* [Al. *justorum*] *et congregatione, magna opera Domini* (Ps. cx, 2, 12). Haec autem non solum eo tempore, quando Babylonis contra Jerusalem veniebat exercitus, a prophetis, sacerdotibus et senioribus quaerebantur; sed quotidie in Ecclesiis requirebantur. Quae si visionem, legem, consiliumque perdidissent, frustra prophetas et sacerdotes, et seniores habere se jactant.

(Vers. 27.) *Rex ingebit, et princeps induetur meroe*, sive, juxta Septuaginta, *interitu*: qui nescio quid volentes, hoc quod de Hebraico sermone expressimus, *rex ingebit*, omnino tacerunt. Luxisse autem Sedeciam, et omnes principes populi Judaeorum fuisse meroe confectos, sancta Scriptura commemorat. Possumus autem, quamquam hoc prima fronte videatur esse blasphemum, regem lugentem nostra vitia atque peccata, Christum dicere, qui loquitur in Psalmis: *Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem* (Ps. xxix, 10)? Et appropinquans Jerusalem fleuit super eam, et dixit: *Jerusalem, Jerusalem, quae occidis Prophetas, et lapidas missos ad te; quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat sub alas pullos suos, et noluisti* (Math. xxiii, 37)! **79** Principes quoque vel in bonam partem apostoli erunt, qui lugent peccatores: vel in contrarium, illi quibus dicitur: *Audite verbum Domini, principes Sodomorum* (Isai. i, 11). Indueturque, juxta Septuaginta, *interitu*, qui non habet armaturam Dei, nec indutus est Christo. **80** *Quotquot enim in Christo baptizati sunt, Christum induerunt* (Galat. iii, 27).

LIBER TERTIUS.

79-80 Nihil longum est quod fidem habet, et omnis retro temporum series transacta non predest: nisi forte bonorum operum sibi vaticum preparaverit, quae semper ad futura, immo ad aeterna respiciunt, et nullis terminis coarctantur. Vera sententia est: Omnia orta occidunt, et aucta senescunt. Et alibi: Nihil est enim opere et manu factum, quod non conficiat et consumat vetustas. Quis crederet ut totius orbis exstructa vicioris Roma corrueret, ut ipsa suis populis et mater fieret et sepulchrum: ut tota Orientis, Aegypti, Africae littora olim dominatrice urbis, servorum et ancillarum numero completerentur: ut quotidie sancta Bethleem, nobiles quondam utriusque sexus, atque omnibus divitiis affluentes, susciperent mendicantes? Quibus quoniam opem ferre non possumus, condoleamus, et lacrymas lacrymis jungimus occupatique sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes videre non patimur, explanationes in Ezechiel, et pene omne stu-

Et manus populi terrae conturbabuntur, sive, juxta Septuaginta, *dissolventur*. Quando visio non fuerit in propheta, et Legis scientia in sacerdote, et consilium in senibus: raxque luxerit, et princeps fuerit in meroere, sive in interitu, consequenter et populi manus conturbabuntur, suum perdentes ordinem, sive dissolventur, antiquam fortitudinem non habentes. Pulchreque non populus Dei dicitur, cujus turbabuntur manus, et cujus non est municipatus in caelo; sed populus terrae, de quo scriptum est: *Recedentes a te super terram scribentur* (Jerem. xvii, 13).

80 *Secundum viam eorum faciam eis*, et **80** *secundum iudicia eorum iudicabo eos*, sive ut Septuaginta translulerunt, *ulciscar eos*. Peccatoribus reddit Deus juxta vias suas, ut teneat iudicii veritatem. Ceterum in sanctis excedit modum clementiae. *Neque enim contiguntur sunt passiones temporis hujus ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18). *Stipendia enim peccati mors*. (Ibid. vi, 23), quam recipit peccator juxta vias suas eloperata sua. Ceterum iustorum virtus fruatur Domini largitate, de qua Paulus loquitur: *Domum Dei vita aeterna*. Quodque addidit: *et secundum iudicia eorum iudicabo eos*, illud Evangelicum sonat: *in quo iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis* (Math. vii, 1). Et Apostolicum: *In quo enim iudicio iudicatis alterum, te ipsum condemnas. Eadem enim operaris quae iudicatis* (Rom. ii, 4).

Et scient quia ego Dominus. Iste versiculus frequenter in hoc propheta ponitur, quod supplicia atque cruciatus sequatur scientia Dei, ut quem non intelligebant per beneficia, per tormenta cognoscerent.

dium omisimus, Scripturarumque cupimus verba in opera vertere, et non dicere sancta, sed facere. Unde rursus a te commoniti, o virgo Christi Eustochium, intermissum laborem repetimus, et tertium volumen aggressi, tuo desiderio satisfacere desideramus: illud et te ceteros qui lecturi sunt deprecantes, ut non viros nostras, sed votum considerent, quorum alterum fragilitatis humanae, alterum sanctae est in Domino voluntatis.

81 (Cap. VIII. — Vers. 1.) *Et factum est in anno secundo, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant coram me*. Quinto anno transmigrationis Jechonia, quarto mense, quinta mensis, superiorem visionem factam ad prophetam legimus. Haec autem quam nunc exponere volumus, sexto anno ejusdem regis, sexto mense, quinta mensis facta memoratur. Ex quo perspicuum est post annum et duos menses haec facta quae scripta sunt, et vel intermissam per annum et duos menses

prophetiam, vel per totos quatuordecim menses gestia, quae superior sermo contexit. Sexto autem anno et sexto mense, et quinta die mensis, qui numeri ad fabricam mundi referuntur, et [Al. ad] carnosus sensus, qui terrena conspiciunt, et necdum caelestia contemplantur, factam prophetiam non mirabitur, qui ad presbyteros Juda sermonem dirigi intellexerit. E quibus septuaginta tenebant thuribula, et viginti quinque in templo adorabant solem, sedebatque propheta in domo sua fugiens frequentiam multitudinis; et senes Juda sedebant coram eo, vel propheta verba audire cupientes, vel insidiantes sermonibus ejus. Significanterque dicuntur senes Juda, ut nihil ad Israel, hoc est ad decem tribus, quae prius captae fuerant, sed ad eos qui de tribu Juda cum Jechonia ducti erant in captivitatem, dici intelligamus.

(Vers. 2.) *Et cecidit super me ibi manus Domini Dei*. *Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis ab aspectu lumborum ejus, et deorsum ignis: et a lumbis ejus et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri LXX: Et facta est super me manus Adonai Domini: et vidi et ecce similitudo quasi species viri a lumbis ejus, et deorsum ignis, et a lumbis ejus, et sursum quasi visio aurae*. quasi visio electri. Virum, Hebraeus sermo non continet. Visionem autem aurae, quae in Septuaginta non habetur, de Theodotione addidimus. Et pro eo quod nos diximus, *cecidit super me manus Domini*, Symmachus transtulit, *incidit mihi 82 manus Domini* quod in Hebraico dicitur (a) *תפחול* (727). Manus autem *ἐπιεργαυ*, id est, opera significat, ut visionis possit sacramenta cognoscere. Et hoc considerandum, quod non ipsas videat veritates; sed similitudinem ignis, quia a lumbis usque deorsum ignis apparuit; et a lumbis sursum quasi aspectus splendoris, ut visio electri. Pro splendore, qui in Hebraico dicitur *זֹרַח* (777), auram Theodotio transtulit, ut in supernis Dei refrigeria demonstraret. Denique et in Regum volumine beatus Elias adventum Domini non in tempestate contemplantur et turbine, non in ignis ardoribus; sed in aspectu aere tenuis atque lenissima, ut Dei Omnipotentis mansuetudinem comprobaret. Opera autem coitus, quae significantur in lumbis, usque deorsum, igne purgantur. Et opera virtutum, quae a lumbis ad superiora consurgunt, splendorem habent atque fulgorem, et tamen, nec ignis usque ad pedes dicitur; nec splendor electri usque ad caput, sed deorsum; nec diversitate meritorum, alius usque ad illud et illud membrum; alius usque ad illa et illa perveniat. Et quomodo qui sanctitudinis perfectionem tenent, ad verticem usque perveniunt, sic qui in peccatorum

A profundo sunt, plantas igneorum pedum tenere credendi sunt.

(Vers. 3.) *Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei LXX: Et extendit similitudinem manus, et assumpsit me in fimbria verticis mei*. Et hic similitudo manus, non ipsa manus extenditur, neque enim in Deo aliquid corporale est. Videtur quae manus et membrum humani corporis atque consueti, nequaquam terreat eum qui assumitur atque comprehenditur. Si enim in colubri, vel in qualibet alia bestiarum similitudine tetigisset prophetam, ipsa dissimilitudo membrorum terruisset assumptum. Parsque comprehenditur capillorum, quia totius apprehensionem capitis, humana natura non sustinet. Pro cincinno, Septuaginta **83** transtulerunt *κράσπεδον*, id est *fimbriam*: quorum alterum in capitis, alterum in vestibus accipi solet.

Et elevavit me spiritus inter terram et caelum. Primum similitudinem manus apprehendit postea elevatur a spiritu, qui spiritus non eum statim ad caelum levat, sed inter terram et caelum, ut terrena interim derelinquens, festinet ad caelum. Possumus autem et hoc dicere, quod propter bona opera, propheta similitudinem manus Dei apprehensus sit, et propter scientiam rerum spiritualium elevetur a spiritu.

(Vers. 4.) *Et adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius quod respiciebat Aquilonem, ubi erat statuum idolum Zeli ad provocandum aemulationem*. Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundum visionem quam videram in campo. LXX: *Et adduxit me in Jerusalem in visione Dei ad vestibulum portae quae respicit Aquilonem: ubi erat statua possidentis. Et ecce erat ibi gloria Domini Dei Israel secundum visionem quam vidi in campo*. Hoc autem quod in quibusdam codicibus reperitur *Et in statua imaginem (b) Zeli*, de Theodotione additum est. Reliqua similiter. Quando dicit: *adduxit me in Jerusalem in visione Dei*, ostendit se non in corpore, sed in spiritu esse translatum. Juxta quam visionem possumus et caelos, et profunda maris, et inferna conspiciere, dum rationes singulorum cogitatione complectimur. Primum autem venit ad vestibulum, quod respicit ad Aquilonem, ut ibi videat statuum idoli Zeli ad provocandam aemulationem; ut de illo loco possit ad interiora penetrare, et cernere reliqua, quae postea describuntur. Statuum autem idoli Baal in templo Dei positum, narrat historia. Pulchreque appellatur *idolum Zeli*, quia ad aemulationem et zelum Dominum provocat; juxta illud quod in Deuteronomio dicitur: *Ipsi me provocaverunt ad zelum in eo qui non erat Deus: et ego provocabo eos ad zelum in gente quae non est* (Deut.

(a) Antea, *תפחול*, initio absque aspiratione. Cod. Sangerm. antiquiss., apud Montifaucon., *תפחול*.
(b) Haec enim manifeste errore obtinuit in vulgatis libris *caeli pro zeli*, quod emendare non dubitavimus, cogente subnexae expositionis contextu, atque ipsa Theodoti versione *τῆς εὐκρίνοσ τοῦ ζῆλου*. In Com-

ment, quoque in Sophoniae cap. 1: *In tantum, inquit, Judas, et Benjamin venerunt impietatem, ut in Templo Domini, juxta quod scribit Ezechiel, et Regnum quartus Iheri ostendit, statuum Baal, quam imaginem Zeli Dominus vocat, statuerint et in eodem sanctuario idola et Dominum pariter venerati sint, etc.*

xxxii). Porro quia zelus et possessio quod **31** Hebraice dicitur צְלוּל (Zelul), eodem (a) appellatur nomine pro statu Zeli, Septuaginta, statum possidentis interpretati sunt. Denique quando natus est Cain, Possedit, inquit parens, hominem per Deum (Genes. iv, 1), possessione hominis, ad Cain nomen alludens. Ibi que erat gloria Dei Israel, non quod delectaretur tali vicinia; sed ut sui presentia idolum Zeli, templumque delectet. Unde et subversio urbis templique post breve tempus sequitur. Et in Isaia scriptum est, quod lectus angustus nequaquam duos capiat, et pallium breve utrumque operire non possit (Isa xxvii); significante Scriptura illud Apostoli: Qui consensus Christo et Belial? Templo Dei et idolo (II Cor. vii, 25)?

(Vers. 5.) Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis: et ecce ab Aquilone porte altaris, idolum Zeli in ipso introitu. Pro eo quod nos posuimus: Ab Aquilone porte altaris, idolum Zeli in ipso introitu, Septuaginta transtulerunt: Ab Aquilone ad portam Orientalem, quod in Hebraico non habetur; cetera que ibi scripta sunt relinquentes. Dixit, inquit, ad me, vel gloria Dei, quam in campo videram, vel spiritus qui me inter cœlum levavit ac terram. Locutusque est mihi, postquam me transtulit in Jerusalem, et fecit vel urbem, vel templum videre, et imperavit ut levarem oculos ad viam Aquilonis. Ibi enim statua Baal posita erat, quam vocat idolum Zeli, in ipso porte introitu. Qui autem idolum Zeli, sive possidentis, ad gloriam Dei, vel ad spiritum referunt, impie faciunt, personam idoli, Dei maiestate mutantes.

(Vers. 6.) Et dixit ad me: Fili hominis, putasse vides tu quid isti faciant: abominationes magnas quas domus Israel facit hic: ut procul recedam a sanctuario meo? Et adhuc conversus, videbis abominationes majores. Ne me, inquit, putes in iusto templum deserere, et subvertendam relinquere civitatem, aspice quæ in templo faciunt. Camque illa conspexeris, non putes finem esse scelerum, **83** adhuc majora conspicias. Quod quidem potest et de nostra Jerusalem, nostroque templo intelligi, quando in exemplum Ophni et Phinees (II Reg. i) idolorum scelera operarunt in tabernaculo Dei; et fornicarum cum his, que [Al. qui] se militiæ et ministerio Dei voverunt; et sacrificiorum ejus primitiva decerpimus, dentes in usum clientum atque famulorum, et omnia lra causa facimus. Sin autem hæc tam magna sunt que videmus quanto majora existimanda sunt que humanam effugiunt conscientiam?

(Vers. 7 seqq.) Et introduxit me ad ostium atrii: et vidi, et ecce foramen unum in pariete. Et dixit ad

(a) Notatum et Montfauconio, vocem *ceca*, secundum similitudinem soni, non litterarum dici abs Hieronymo *zelum* et *possessionem* sonare, aliter enim *possessio* צְלוּל dicitur, non צְלוּל; et a צְלוּל ducitur, non a צְלוּל. Nec desunt hujusmodi alia apud Hieronymum exempla Hebraicorum verborum, in

me: Fili hominis, fode parietem. Et cum perforissem parietem, apparuit ostium unum. Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Hoc quod transtuli: Et vidi, et ecce foramen unum in pariete, in Septuaginta non habetur. Et quia omnia quasi imagine picturaque monstrantur, unum in pariete foramen vidisse se dicit, iuberique sibi ut illud perfodiat, et amplius faciat, quod videlicet aperto foramine, latius possit intrare et videre, que foris positus videre non poterat. Per quod ostenditur, tam in Ecclesiis, quam in singulis nobis, per parva vitia majora monstrari, et quasi per quendam foramina, ad abominationes maximas porvenir. Ex fructibus enim arbor cognoscitur (Math. xii, 33, 34); et ex abundantia cordis, os loquitur. Pro signo sunt interioris hominis, verba erumpentia: quomodo libidinosum, quia sua callide celat vitia, interdum turpis sermo demonstrat; et avaritiam latentem intrinsecus parvule rei cupido significat. Minoribus enim majora monstrantur, vultuque et oculis dissimulari non potest conscientia, dum luxuriosa et lasciva mens luget in facie; et secreta cordis, motu corporis et gestibus indicantur.

(Vers. 10.) Et ingressus vidi: et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio: et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Non solum idolum Zeli stabat in introitu porte Aquilonis, sed et omnes Templi parietes diversis idolorum imaginibus pingebantur: ut nullas set **86** bestia, quam non parietis pictura monstraret. Hoc in delabris idolorum, fanisque gentilium hucusque perspicimus, quod omnia genera bestiarum adoret stulta religio. Unde et Virgilius ait:

Omnigenumque (b) deum monstra, et latrator Anubis.

Quasi non et illa sint monstra que laudat.

Contra Neptunum et Venerem, contraque Minervam. Possumus et in nostri templi [Al. nostris templis] parietibus idola monstrare depicta, quando omnibus vitilis subjacemus, et pingimus in corde nostro peccatorum conscientiam, imaginesque diversas. De quibus et in Psalmo [Al. Psalms] dicitur: Domine in civitate tua imaginem ipsorum dissipabis (Psalm. lxxxi, 20). Et in alio loco: Veruntamen in imagine perambulat homo (Psalm. xxxviii, 7). Quod scilicet nullus hominum sit qui aliquam imaginem non habeat sive sanctitatis, sive peccati. Quam obrem fures dicitur et iracundus: Paror illis securum similitudinem serpentis: sicut aspitis surda et obturantis aures suas, que non exaudit vocem incantantium (Psalm. lvi, 5). Et de hominibus nequam: Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira (Math. iii, 7)?

quis sonum tantummodo ac pronunciationem attendit, non litteras.

(b) Virgilius versus uterque est sub finem Lib. octavi Æneidos: satisque miror quid in mentem Martiano venerit, qui ex Ovidio, lib. ii Amorum, elegia 43, laudari illos annotavit.

Et de versipellis ac fratulentis: He, dicit vulpi huic (Luc. xiii, 32). Ac de amatoribus feminarum: Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: unusquisque ad uocem proximi sui hincibat (Jerem. lxxvii). De brutis quoque ac ve cordibus: Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intelligentia. Et iterum: In cano et freno maxillas eorum consiringe, qui non appropinquant ad te (Ps. xxxi, 9). Et multa hujusmodi. Hoc autem quod posuimus: Et ecce omnis similitudo reptilium et animalium, in Septuaginta non habetur.

(Vers. 11.) Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, et Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et vapor nebule de thure consurgebat. Quando dicit septuaginta viros fuisse de senioribus domus Israel, qui lenebant thuribula manibus, ostendit multos alios fuisse presbyteros, qui hoc non faciunt, sed forsitan peccatis aliis tenebantur: unumque nomine Jezoniam filium Saphan stesisse **87** in medio eorum, quasi principem sceleris eorum, atque sacrilegii, qui omnia religione Dei, colebant idola, et in templo, non adorabant Deum, ejus erat templum, sed picturas parietum. Pulchreque dicitur: Stabat Jezonias filius Saphan, hoc est, iudicii et condemnationis sui in medio stantium presbyterorum, quia et princeps, et hi quorum princeps erat, firmo in sceleribus slabant gradu, nec fluctabant in malo; sed robustissime persistebant: vaporque nebule et confusionis ac turbinis, qui surgebat ex thure, offerentium sacrilegia demonstrabat. Hoc factum sit eo tempore juxta litteram. Cæterum et nobis orandum est, ne seniores domus Israel septenarium numerum, qui est sanctus, per septem decades multiplicantes, stent in erroribus suis et adorent picturas idolorum, vaporque sacrilegii ascendat sive consorgat resistentes Deo. Quando viderimus plebem pessimam congregatam, de qua scriptum est: Odium Ecclesiam magnantium (Psalm. xxv, 6), et peiores plebe (a) propositos, nequioresque principem, qui præfectus est plebi atque presbyteris, dicamus Jezoniam stantem ante picturas, et singulos habere thuribula in manibus suis, non Dei maiestatem, sed proprias sententias adorantes, et nequaquam odorem bonæ fragrantie ad Deum, sed factorem ad idola pervenire.

(Vers. 12.) Et dixit ad me: Certe vides, fili hominis, que seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui. Dicunt enim: Non videt Dominus nos: dereliquit Dominus terram. Ex eo, inquit, quod in templo faciunt pariter con-

(a) Legit in suo exemplari Rabanus presbyteros: et mox quidem Hieron. presbyteros opponit plebi.

(b) Idem, in abscondito, quam Latino rum codicum antiquum fuisse lectionem, ad eum Matthæi locum in commentariis ostendimus.

(c) Eaque vulgo recepta sententia est, quam alibi, et præcipue epist. 58, ad Paulinum, num. 3, Hieronymus laudat, atque alii Ecclesiastici tractatores Græci Latineque confirmant. Attamen Ægyptiorum hunc cultum de Osiride et Api bove plerique recen-

gregati, ostendunt quid unusquisque in cubiculo suo faciat. Sed secundum anagogen melius intelligi potest, quod nonnulli principes Ecclesiarum faciunt in tenebris, que dictu quoque turpia sunt. Iste est absconditus cordis homo, de quo dicitur: Ingredere in cubiculum tuum (Mich. vi, 1). Et rursum: Qui videt in (b) abscondito **88** reddet tibi. Recolat unusquisque conscientiam suam, et opera tenebrarum recordetur in tenebris, sicutque scriptum: Omnis qui mala operatur, odit lucem, et non venit ad lucem, ne arguatur a luce (Joan. iii, 20; I Thess. v). Et in se illud intelligit esse completum: Qui inebriatur, nocte inebriatur (Prov. ii, 25). Quod juxta litteram stare non potest, Quanti enim in prædiis conviviis dieum inebriantur? Sed quia ebrietas cordis offendens Deum, tenebrarum est, et non lucis, propterea quicumque inebriatur, nocte inebriatur. Cum autem seniores domus Israel fecerint malum in tenebris et in abscondito cubiculorum suorum, et putaverint se Deum posse celare, tunc consequenter dicent: Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. Multique sunt peccatores et ambulantes juxta cogitationes suas, qui Deum non æstimant curare mortalia, nec ad illum nostra vitia pertinere. Certe quando peccamus, si cogitaremus Deum videre et esse præsentem, nunquam quod ei displicet, faceremus. Porro quod sequitur, Dereliquit Dominus terram, quorundam etiam philosophorum sententia est, qui ex siderum cursus atque constantia, suspicantur esse in celestibus providentiam, et terrena contemni, quod nihil recti nec juxta ordinem in terris gerit.

(Vers. 13, 14.) Et dixit ad me: adhuc conversus videbis abominationes majores, quas illi [Al. ista] faciunt. Et introduxit me per ostium porte domus Domini quod respiciebat ad Aquilonem; et ecce mulieres salentes [Vulg. ibi... seledant] plangentes Adoniam. Quem nos Adoniam interpretati sumus, et Hebraeus et Syrus sermo אֲדוֹנִיָּה (Adoni) (c) vocat: unde quia juxta gentium fabulam, in mense Junio amasius Veneris et pulcherrimus juvenis occisus, et deinceps revixisse narratur, eumdem Junium mensem eodem appellat nomine, et anniversariam ei celebrant solemnitates, in qua plangitur a mulieribus quasi mortuus, et postea reviviscens canitur atque laudatur. Consequenterque **89** postquam principes et seniores domus Israel quid fecerint in templo ac tenebris cubiculisque monstratum est, etiam mulierum vitia describuntur, que plangunt amatorum societate privata, et exsultant, si eos potuerint obtinere. Et

tiore exponunt, de quo Plutarchus librum integrum scripsit. Et Tibullus, lib. 4, eleg. 8:

Barbara Memphitem plangere docta bovem.

Vide Plin. lib. vii, cap. 46: Solinum, in Polyhist. cap. 36; Pompon. Melam lib. i, cap. 9; Strabon. lib. xvii. Certe porro est, Judeos tunc temporis servilliter Ægyptiis ad ulantes religionis cultus impios perinde ac mores civiles æmulatos.

quia eadem gentilitas hujusmodi fabulas poetarum, a quæ habent turpitudinem, interpretatur subtiliter, interfectionem et resurrectionem Adonidis, planctu et gaudio prosequens: quorum alterum in seminibus, quæ moriuntur in terra, alterum in segetibus, quibus mortua semina reascuntur, ostendi putat; nos quoque eos qui ad sæculi mala et bona, vel contristantur, vel exsultant, mulieres appellemus, molli et effeminato animo: dicamusque plangere eos Thamus, ea videlicet quæ in rebus mundi putantur esse pulcherrima.

(Vers. 15, 16.) *Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis: adhuc conversus videbis abominaciones majores his. Et introduxit me in atrium domus Domini interius, et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem, et adorabant ad ortum solis. Quod nos vestibulum juxta Symmachum interpretati sumus, qui πρὸς πύλας posuit, pro eo quod LXX et Theodotio ipsum verbum Hebraicum translulerunt (a) ELAM (אֵילָם): Aquila prima editio, ἡπορσάδα: secunda, ELAM templi interpretata est, quam nos porticum templi exprime possumus: sive in lectum atrium, quod inter templum et altare erat. El quia supra legimus, post idolium Zeli, quod ad portam Aquilonis apparuit: Adhuc conversus videbis abominaciones majores; ostensisque per parietem picturis omnium bestiarum, quas adorabant septuaginta presbyteri, et Jezonias filius Saphan, tenentes thuribula in manibus, secundo dicitur: Adhuc conversus videbis abominaciones majores, quas isti faciunt et quod sederent mulieres plangentes Adonidem; post tertium quoque peccatum dicitur: Adhuc conversus videbis abominaciones majores his. Quæ est autem 90 major abominatio superiorum trium scelerum? Videlicet quarta quæ sequitur: Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem, et (a) adorabant ad ortum solis, eo quod, contempto Domino, id est, Creatore, adorarent solem, id est, Domini, creaturam, præcipiente ipso Domino per Moysen (Deut. xii), quod nequam in morem gentilitum contra Orientem Deum adorare deberent: sed in quacunque fuissent orbis parte, sive ad Orientem, sive ad Occidentem, sive ad Meridiem, sive ad Septentrionem, adorarent contra templum, ubi sancta sanctorum habitare Dominus credebatur: Quod quidem et Daniele in Babylone fecisse legimus (Dan. vi), qui apertis fenestris*

(a) Non אֵילָם Ulam, in suo exemplari Hebraico legebat Aquila, et Hieronymus, sed אֵילָם Ulam, per alpeh et iod, quæ diphthongum efficiunt ex eodem Hieronymo. Hinc videas nullam variantem lectionem Hebraicæ contextus colligi posse ex Erasmo et Mariano, qui ubique nobis obtrudunt Hebraica verba punctis Masoreticis distincta; haud paucas vero hujusmodi lectiones ex nostra presentis nova editione Hieronymi fore colligendas. Manr. — In Hebraico archetypo אֵילָם Ulam scribitur per vau, non iud, ut Elion Latinis litteris reddas: quamquam hanc vocem hic penitus omitti malim, quod et Montfauconio probari

conœniali sui, adorabat Dominum contra templum, quod erat in Jerusalem. Hoc juxta litteram fuisse sacrilegii, nemo dubitat. Secundum anagogen, omnes hæreticos peiores esse priores, id est, idolo Zeli pietisque in pariete figuris animantium, et planctu Adonidis, per quæ idololatia voluptasque monstratur, ille scire poterit, qui intellexerit prophetam dicentem: Tu autem odisti disciplinam, et projectisti sermones meos post te (Ps. xlix, 17). Et in alio loco: Verterunt contra me scapulam recedentem (Jerem. ii, 27). An ignoramus Marcionem et ceteros hæreticos, qui vetus lænant Testamentum, contempto Creatore, id est, justo Deo, alium quemdem bonum Deum colere et adorare, quem de suo corde fixerunt? Omnesque nostri temporis hæretici, qui Deum Filium predicant creaturam, et tamen adorant eum, relicto, divinitatis templo et post tergum habito, ipsi confessione sua creaturam adorare se dicunt. Nos autem sic adoramus solem justitiae, ut Deum adoremus in templo veteris Testamenti, ubi Lex Propheta, ubi Cherubim et propitiatorium est. Quos nos viginti quinque viros transtulimus, LXX posuerunt, viginti; et in quibusdam exemplariis, quinque de Theodotione additi sunt.

91 (Vers. 17.) *Et dixit a me: Certe vidisti, fili hominis: numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominaciones istas, quas fecerunt hic, quæ replentes terram iniquitate, conversi sunt ad irritandum me? Et ecce applicant ramum ad naves suas. Pro eo quod nos diximus: Et ecce applicant ramum ad naves suas, LXX translulerunt: et ecce ipsi sicuti subsannantes, quibus de Theodotione additum est, Extendunt ramum; ut si totum pariter Et ecce ipsi extendunt ramum quasi subsannantes. Pro quo interpretatus est Symmachus, quasi (c) emittentes sonitum in similitudinem cantici per naves suas. Significat autem viginti quinque viros, qui in quadrum solida statione fundati sunt, et a quinque sensibus per quinque quinque, quadranguli figuram efficiunt, non solum templum habere post tergum, sed instar idolorum applicare ramum ad naves suas: haud dubium quin palmarum, quas Græco sermone βάλαν vocant, ut per hoc eos idola adorare significet. Denique et Job inter ceteras virtutes etiam hoc habuisse se dicit, quod numquam aspiciens caelum et solem, et lunam, et astra fulgentia, osculatus sit manum suam (Job. xxxi), id est, adoraverit creaturas. Symmachus autem interpretatio, sedum raucumque sonitum de naribus procedentem in Dei contemptum significat. Omnesque video: sicut alterum Elam secunde editionis Græcis litteris scribi ἀλάμα. Sed neque illud difficile sua caret, quod in ejus lectione vocis ad Hebraicum exemplar Theodotio ait consentire Septuaginta, cum lumen ille ἀλάμα, ἀλάμα, hi quæ et secunde editionis versio est, legerunt.*

(b) Legebatur in futuro, et adorabant ortum solis: renitentibus mss. et sacro textu.

(c) Hic quoque villosus legebatur emittens, cum tamen Symmachus ὡς ἀπέμεινε, quasi emittentes, plurimum numero veteri.

hæretici, qui repleverunt terram iniquitate, et conversi sunt ad falsi nominis scientiam, ut Dominum ad iracundiam provocarent, æstimandi sunt: quando laudare voluerint Deum magis turpi sonitu blasphemare vel Testamenti veteris Deum parvi dicere, irridere, contemnere.

(Vers. 18.) *Ergo et ego faciam in furore: non parceret oculis meis, nec miseror. Et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos. Quodque sequitur, et cum clamaverint ad aures meas voce magna non exaudiam eos, in Septuaginta non habetur. Pro his, ait, omnibus quæ fecerunt, ego faciam in furore et non parceret oculis meis, nec miseror. Quod audientes veteres hæretici, Creatorem calumniantur quasi crudelem et sanguinarium: nec cogitant Apostolum Paulum, qui certe boni Dei (ut ipsi volunt) apostolus est, scribere 92 ad Corinthios, Si venero rursum, non parcam (II Cor. xv. 2); ut virga corripial delinquentes, et errantes retrahat ad salutem. Qui enim non intelligit quod sibi prosit, et orant frequenter contraria, expedit eis ut non exaudiantur a Domino. Unde et in oratione Dominica dicimus: Fiat voluntas tua (Matth. vi, 10). Non voluntas nostra, quæ errare consuevit: sed voluntas tua, quæ futura cognoscit. Magneque interdum felicitatis est ad presens misericordiam non mereri Et istis igitur, qui sunt de domo Juda, et a confessione Ecclesie recesserunt, non parceret Dominus. Cumque clamaverint voce magna, de qua Dominus dixit: Clamor eorum pervenit ad me (Genes xviii): tamen Dominus non exaudiet eos: ut malis coacti, intelligant quid fecerint.*

(Cap. IX. — Vers. 1.) *Et clamavit in auribus meis voce magna dicens: Appropinquerunt visitationes urbis. Pro visitationibus, ultionem Septuaginta translulerunt. Mihi enim vindictam et ego retribuam, dicit Dominus (Deut. xxxii, 35). Omnisque ultio visitatio est quasi agrotantis, quasi habentis vulnera, quasi medicas expectantis manus, juxta illud quod alibi scriptum est: Visitabo in virga iniquitates eorum, et in flagellis peccata eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eis (Psal. lxxxviii, 33, 34). Recteque (ut supra diximus) visitatio vel ultio appropinquare dicitur captivitate vincina.*

Et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua Non dixit, habebat, ut Septuaginta translulerunt. Neque enim narrat præterita, sed presentia futuraque demonstrat. Qui igitur malos percussit in eo quod mali sunt, et habet vasa interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Domini.

(Vers. 2, 3.) *Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem, et unus cujusque vas interitus in manu ejus. Vir quoque unus in medio eorum vestitus lincis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus: ingressive sunt et steterunt juxta altare æneum. Et gloria Dei (Vulg. Domini) Israel assumpta est de Cherub, quæ erat super eum ad limen domus. Et*

(a) Ipsa hæc Origenis a Drusio laudati sunt verba

vocavit eum, qui indutus erat lincis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. Pro lincis, quod nos juxta 93 Symmachum interpretati sumus, LXX. ζοδῆρα; Theodotio ipsum verbum Hebraicum רַבְדִּים (רַבְדִּים); Aquila, præcipua, interpretati sunt. Rursum ubi nos diximus, et atramentarium scriptoris ad renes ejus, LXX posuerunt: Et zona sapphirina super renes ejus; Theodotio, ζάκω σcribe in manu ejus; Aquila, ἡδ. ἀποδογῆτιο, id est, atramentarium scribæ ad lumbos ejus; Symmachus tabulas scriptoris habebat in renibus suis. Et ubi nos transtulimus, limen domus Septuaginta et Theodotio, τὸ πύριον, id est, sub divo posuere vestibulum. Pro vase quoque interitus, quod singuli viri habebant in manibus, soli Septuaginta securim interpretati sunt. Ad hominum igitur peccata delenda, qui in sexta die fabricationis mundi facti sunt, veniunt sex viri, et descendunt de porta superiori, sive ut LXX translulerunt eccelsa ad Aquilonem. Et habebat unusquisque securim in manibus, de qua Joannes loquitur: Jam enim securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor quæ fructum non facit, excidetur et in ignem mittetur (Matth. iii, Luc. iii, 9). Eratque in medio sex virorum unus, id est, septimus, in habitu pontificis vestitus lincis indumentis, et habebat atramentarium scriptoris ad renes suos, quod omnium peccata describeret, et sanctorum a peccatoribus numerum segregaret: sive zonam sapphirinam coloris lapidis sapphiri, qui in ornamentis est principis sacerdotum. Egressive sunt sex viri, et steterunt juxta altare æneum. Duo enim erant altaria: unum thymiamatis, aureum intrinsecus; et alterum ante templum, æneum holocaustorum. Juxta altare autem steterunt dicuntur parati ad jubentis imperium, ut cujusecunque viderint non esse peccata dimissa, sententiæ Domini et interfectioni eos subjacere cognoscant. Gloria quoque Dei Israel ascendit, sive ad subdivium atrii domus atque vestibuli, quod nequaquam lecto premitur, sed aeris fruitur libertate. Quæ ipsa gloria Domini virum, qui erat in habitu pontificis, habebatque 94 atramentarium in lumbis suis, vocavit, et dixit que Scriptura testatur. Quidam sex viros, sex interpretantur Angelos, qui Dei pareant voluntati: ipsunque unum qui habebat iudicium pontificis, Salvatorem intelligunt; juxta id, quod Sacerdos est et magni consilii Angelus, illudque quod dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec (Psal. cix, 4). Προδῆρα autem, quod Septuaginta translulerunt, una ex octo vestium est pontificis, quæ Latine dicitur lalaris; et ex eo quod ad pedes usque descendat, hoc sortita vocabulum est. De veste pontificis ante annos plurimos scio didicisse me librum, ad ejus explanationem mitti lectorem. Neque enim possum omnia in omnibus locis dicere, quodque Aquila prima editio et Theodotio dixerant ζάκω pro quo in Hebraeo legitur צִבְאוֹ (צִבְאוֹ), cum (a) ab Hebræo quæ

ὁδὸν γὰρ ἡ γούμα, καὶ μαίνεται παρ' Ἑλλήσιν ἐκ τῆς ζάκω

Juda magna est, et non solum magna, sed magna **A** per civitatem. De firmamento, quod erat super Cherubim, et de lapide sapphuro, qui habebat similitudinem throni, et de rotis que animalia sequebantur, supra dixisse sufficiat, et illorum lector explanatione contentus sit. Nunc autem quod jubetur illo, qui indutus erat lineis, pro quo Septuaginta in hoc loco *stolam* interpretati sunt, ut tollat penas ignis de medio Cherubim, et effundat sive spargat super civitatem, illud mihi videtur ostendere, quod post interfectionem eademque multorum, et in viis cada-vera mortuorum, prunarum ignis assumitur, ut puniat, sive mundet Jerusalem: juxta illud quod in Isaiâ scriptum est: *(b)* Sanctificavit enim in igne ardente, et decorabit sicut fenem materiam (Isa. x, 47). Isti sunt carbonēs, quos in remedium lingue atque mendacii desolantes vitia atque peccata, Propheta interrogatus exoptat: *Quid detur tibi, et quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagitte potentis acutae cum carbonibus desolatoris* (Psal. cxxx, 3, 4). Multaque istiusmodi in Scripturis sanctis invenire poterimus; de quibus crebro diximus. Hoc tantum notandum est, quod in Isaiâ, qui tantum in sermone peccaverat, et immunda labia habere se dixerat, ad purgandum unus forcipe carbo comprehenditur. Hic vero quia erat civitas plena iniquitate, et post supplicia cadaveribus mortuorum, plures assumuntur carbonēs ignis, et non una manu, sed ambabus, ut omnis purgetur Jerusalem. Quamquam et hoc intelligendum sit, quod non ad purgationem, sed ad penas atque cruciatu, prunae ignis assumenda sint, quae effundantur super Jerusalem.

Sollicitus est superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.

Quia igitur illi vel putaverunt non esse providentiam: vel quae ante fuerat in populis, hoc tempore suum populum reliquisse: propterea et Dei non parceret oculis, nec miseribit: ut contra vitia saviens, placabilis sit virtutibus: viasque eorum atque peccata reddat super capita eorum, vel super principale (*ἡγεμονικόν*) cordis, vel super principes populi, juxta Numerorum librum, in quo capita populorum principes esse dicuntur.

(Vers. 11.) Et ecce vir, qui indutus erat lineis, qui habebat atramentarium in (a) lumbis suis, respondit dicens: Feci sicut praecepisti mihi. LXX: Et ecce vir, qui indutus erat podere (id est, vestetalarum) et accinctus

C zona lumbos suos, et respondit verbum dicens: Feci sicut mandasti mihi. Ipse est vir, cui jussum est transire per medium Jerusalem, et ponere signum in frontibus virorum gementium et dolentium super cunctis iniquitatibus eorum. Dicit ergo se Domini praecepta complere, et signaculo *ἡμα* litterae frontes signasse (Al. armasse) lugentium. Sed autem viri quibus praeceperat Dominus, dicens: *Transite per civitatem sequentes eum, et percussite: nulliusque miseremini usque ad interfectionem, nihil tale renuntiant.* Neque enim lætitia, sed mororis implere sententiam, quae non sermone, sed opere probatur. Et in hoc loco pro *ῥοδίον*, id est, vestetalarum, quam interpretati sunt Septuaginta, Theodotio ipsam verbum Hebraicum posuit *ῥοδίον* (רודים); Symmachus: *lineam*; Aquila, *praecipuum*, sive *stolam*. **100** Pro zona quoque Symmachus, *tabulas*; Aquila, *atramentarium*; Theodotio, *ἡμα* posuerunt.

(Cap. X. — Vers. 1, 2.) Et vidi, et ecce in firmamento quod erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus: quasi species similitudinis solii apparuit super eam [Vulg. ea]. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, et ait: Ingredere in medio rotarum, quae sunt subter Cherubim [Vulg. Cherubim]: et imple manus tuas prunis ignis, quae sunt inter Cherubim: et effunde su-

(a) Hieron. versio, in dorso suo, respondit verbum, dicens.

per civitatem. De firmamento, quod erat super Cherubim, et de lapide sapphuro, qui habebat similitudinem throni, et de rotis que animalia sequebantur, supra dixisse sufficiat, et illorum lector explanatione contentus sit. Nunc autem quod jubetur illo, qui indutus erat lineis, pro quo Septuaginta in hoc loco *stolam* interpretati sunt, ut tollat penas ignis de medio Cherubim, et effundat sive spargat super civitatem, illud mihi videtur ostendere, quod post interfectionem eademque multorum, et in viis cada-vera mortuorum, prunarum ignis assumitur, ut puniat, sive mundet Jerusalem: juxta illud quod in Isaiâ scriptum est: *(b)* Sanctificavit enim in igne ardente, et decorabit sicut fenem materiam (Isa. x, 47). Isti sunt carbonēs, quos in remedium lingue atque mendacii desolantes vitia atque peccata, Propheta interrogatus exoptat: *Quid detur tibi, et quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagitte potentis acutae cum carbonibus desolatoris* (Psal. cxxx, 3, 4). Multaque istiusmodi in Scripturis sanctis invenire poterimus; de quibus crebro diximus. Hoc tantum notandum est, quod in Isaiâ, qui tantum in sermone peccaverat, et immunda labia habere se dixerat, ad purgandum unus forcipe carbo comprehenditur. Hic vero quia erat civitas plena iniquitate, et post supplicia cadaveribus mortuorum, plures assumuntur carbonēs ignis, et non una manu, sed ambabus, ut omnis purgetur Jerusalem. Quamquam et hoc intelligendum sit, quod non ad purgationem, sed ad penas atque cruciatu, prunae ignis assumenda sint, quae effundantur super Jerusalem.

(Vers. 3 seq.) Ingressus est in conspectu meo. Cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, et nubes implevit atrium interius. Et elevata est gloria Domini desuper **101** Cherub ad limen domus, et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendore gloriae Domini. Et sonitus alarum Cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. Cumque praecepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: *Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter Cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.* Et extendit Cherub manum de medio Cherubim, ad ignem qui erat inter Cherubim, et suscepit et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis. Qui accipiens egressus est, et apparuit in Cherubim similitudo manus hominis subter penas eorum. Vidente propheta, ingreditur vir, qui indutus erat talari veste vel linea, et ut LXX nunc interpretationem commutat, *stola sancta*, cum apud Hebraeos unus sermo habeatur *ῥοδίον* (רודים), et ceteri interpretes in caepa translatione persistent. Ingreditur autem, ut secundo dicitur, in medio rotarum, quae sunt subter Cherubim; ut impleat manus suas ignis carbonibus. Qui cum esset ingressus, stetit tantum juxta rotam, et vel ob tristitiam puniende Jerusalem, vel ob gloriae magnitudinem stupens, manum ad ignem ipse non misit, sed unus

(b) Victor., sanctificabit, [ex] Greco ἁγιάσει

de Cherubim, id est, Cherub misit manum, et tulit **A** ignem, qui erat in medio Cherubim, et dedit in manum ejus, qui indutus erat vestibus lineis. Qui accipiens egressus est; et tamen Scriptura non dicit, egressus quid fecerit: ut tristis rei narrationem intelligentiae potius nostrae relinqueret, quam oculis subjiceret. Introeunte autem viro, qui indutus erat vestibus lineis, Cherubim stabant a dextris domus, ut sanctae supernaeque virtutes dexteram domus Dei partem tenere viderentur, et illas quae mittuntur ad supplicia, de quibus scriptum est: *Inmissionem per angelos pessimos* (Psal. LXXVII 49), sinistras partes possidere credantur. Cumque elevata esset gloria Domini de Cherub, qui carbonēs ignis viro traditurus erat; et transisset ad limen domus, statim nube, tenebris, et caligine atrium impletur interius. Neque enim, presente Domini majestate, exercentur supplicia, et gloria Domini videtur in atrio, de quo scriptum est: *Sonitus alarum Cherubim audiebatur usque ad atrium exterius.* Pro sonitu in Hebraeo, vox ponitur: quae vox habebat similitudinem vocis Dei **102** Omnipotentis loquentis. Pro quo Septuaginta transtulerunt: *sicut vox Dei SADDAI* (שדי); quod Aquila, Symmachus, et Theodotio *ἡμα*, quod *fortem potentemque* significat, transtulerunt. Nota, lector, in quibus superior, et hæc Visio concordent, sive discordent, ut ex collatione utriusque absque nostro admittit, divina intelligas sacramenta, et illud quod ante communi, quoniam et [Al. si] in firmamento, et in throno, et in manu hominis non veritas, sed similitudo dicitur. Neque enim facie ad faciem revelato vultu, gloriam Domini contemplamur; sed in similitudine omnia videmus et imagine, quamdiu fragili et corruptibili, et mortali circumdamur corpore (I Cor. xiii).

(Vers. 8 seqq.) Et vidi, et ecce quatuor rote juxta Cherubim. Rota una juxta Cherub unum, et rota alia juxta Cherub unum. Species autem erat rotarum quasi visio lapidis chrysolithi, et aspectus earum, similitudo una quatuor, quasi sit rota in medio rote. Cumque ambularent in quatuor partes gradiebantur, et non revertantur ambulantes, sed ad locum ad quem ire declinabat, quasi prima erat, sequebantur et ceteræ, nec convertebantur. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli, plena erant oculis in circuitu quatuor rotarum. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. Quatuor autem facies habebat unum. Facies una, facies Cherub: et facies secunda, facies hominis, et in tertio, facies leonis; et in quarto, facies aquilæ, et elevati [Al. elevata] sunt Cherubim. Observa quæ prius fuerit, vel quot species rotarum, juxta LXX, quasi visio tharsis: nunc autem juxta eosdem, quasi visio carbonum; ut pennarum pro ignem, qui ab Cherub traditur, similitudo monstre-

(a) Voces a dextris, quæ antea post aquilæ nomen subdebantur, cum Victorio hæc revocavimus, junctumque leonis nomini ad sacri textus, et cum primis Greci τὸν LXX sup. cap. 1 idem.

(b) Factum pridem videatur scribarum errore, ut

tur: licet in Hebraico, et supra, et hic **THARSIS** (תריש) scriptum sit: quod Aquila *chrysolitum*, Symmachus, *lyacinthum* transtulerunt. Rursusque ubi non veritatem: *Et omne corpus earum, quod subauditur rotarum, in Hebraeo scriptum est: Et omnes carnes earum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli.* Nota carnes appellari in superis virtutibus, ut quando legimus: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem* (I Cor. xv), sciamus non substantiam carnis, sed opera condemnari: **BASAR** (בשר) enim quod in hoc loco scribitur, non *corpus*, sed *carnem* significat. Circulos **103** autem rotarum, cantos (Sic) ferreos appellavit, quibus lignorum rotunditas artatur et stringitur. Rote autem iste non solum carnes habent, vel corpus, aut membra: sed et colla, et manus, et pennas, ut efficientias rerum in colla, non membrorum imagines sentiamus. Rote quoque ipsæ appellate sunt lingua Hebraica *ORLEI* (רלה), quod Symmachus, *volubiles*, Aquila, *rotam* interpretatus est. Porro quod sequitur: *Audiente me, usque ad eum locum ubi scriptum est: Elevati [Al. elevata] sunt Cherubim, in LXX non habetur; sed de Hebraico additum est.* In quo observandum, quod nequaquam, ut supra dicitur: *Facies hominis, et facies leonis* (a) a dextris quatuor, et facies vituli a sinistris quatuor: et facies aquilæ quatuor; ut videlicet alia a sinistris, alia a dextris esse credantur: sed omnium aequalis ordo describitur, dicente Scriptura: *Quatuor autem facies habebat unum: Facies una, facies Cherub, et facies secunda, facies hominis; et in tertio facies leonis: et in quarto facies aquilæ; ut prima et secunda, et tertia, et quarta facies, non locorum diversitate dextri et sinistri, sed uno per gradus ordine describatur.* Unam autem faciem, id est primam, appellavit Cherub, pro qua supra dixerat, facies vituli. Ex quo intelligitur faciem Cherub esse faciem vituli. Quorum omnium sensum, præteritæ visionis explanatio continet.

(Vers. 15 seqq.) Ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar. Cumque ambularent Cherubim, ibant pariter et rote juxta eos [Al. ea]. Et cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non (b) resistebant rote: sed et ipsæ juxta ea erant. Stantibus illis stabant, et cum elevatis elevabantur. Spiritus enim vitæ erat in eis. Omnia vivunt Deo, et suum sentiunt Creatorem. Non est enim Deus mortuorum, sed viventium (Math. xxii, 32). Unde et omnia corpora rotarum plena sunt oculis (Supra 1). Et in psalmo dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam* (Psal. xviii, 1, 2). Sol quoque et luna, **104** mare et flumina, montes et colles laudant Deum, et in suum circulum per annos

pro resistebant, quod præfert Vulgata Hieronymi versio, textusque Hebraeus ירא לא ירא, et probatum Victorio est, legatur resistebant; sed quod forme idem est sensus, miss. vero non suffragantur, nihil duximus immutandum.

singulos elementa voluntur, colorumque rationem in terris deprehendimus, ut antiqua legis ordinem cōservantes volvantur et currant : et nihil novum certaminis super terram. Quod autem dicitur : *Ipsum est animal, quod videtur juxta fluvium Chobar* (Ecles. 1). Scriptura demonstrat eadem nos debere intelligere in expositione animalis, quæ supra intelleximus.

(Vers. 18 seqq.) *Et egressa est gloria Domini a limine Templi, et stetit super Cherubim. Et elevantes [A.] elevantis et exaltata Cherubim alas suas, exaltati sunt a terra coram me. Et illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt. Et stetit in introitu porte domus Domini Orientalis, et gloria Dei Israel erat super eos [A. ea]. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel, juxta fluvium Chobar : et intellexi, quia Cherubim essent. Quatuor, per quatuor vultus uni : et quatuor alas uni, et similitudo manus hominis sub alis eorum : et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, et intuitus eorum et impetus singulorum ante faciem suam ingredi. Gloria Domini, sive majestas, quæ steterat in templi limine, stetit super Cherubim. Qui elevantes [A.] quæ elevantis et exaltata alas suas, propheta cernente, exaltati sunt, rotis pariter sequentibus, et stetit in introitu porte domus Domini Orientalis, paulatimque protectio Dei reliquit Israel. Primum fuit in templo, deinde stetit in atrio templi sive limine : quia recedente de templo, nubes et caligo implevit templi penetralia. Rursusque ipsa gloria sedit super Cherubim, et illis stetit avolantibus, et ad exteriora abeuntibus, secutæ sunt rotæ. Et gloria stetit in porta domus Domini Orientalis, non in janua templi, sed post atrium et limen in introitu porte domus Domini Orientalis. Quod cum propheta vidisset, ipsum est, inquit, animal, quod vidi subter Deum Israel, juxta fluvium Chobar, et intellexi, quia Cherubim essent. Quid enim novi viderat, quod intelligeret esse Cherubim, quæ prius non intellexerat? *Cherubim* in lingua nostra scientiæ **195** multitudine est : notitia sacramentorum Dei, et thronus ejus ac requies. Unde et in psalmo dicitur : *Qui sedes super Cherubim, manifestare* (Ps. LXXIX, 4). Semper enim gloria Domini sedet in scientia multitudine : et tunc manifestatur, quando cuncta regi providentia demonstrantur ; nec fortuiti quid fieri, nec dicere quæpiam : *Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt* (Supra ix, 9). Unde et intuitus Cherubim et appetitus eorum, est oblivisci preteritorum, et in futura se extendere (Philipp. II).*

(Cap. XI. — Vers. 1.) *Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini Orientalem, quæ respicit solis ortum.* Quia egressa est gloria Domini a limine templi, et stetit super Cherubim ; posteaque avolantibus Cherubim, stetit ipsa gloria in introitu porte domus Domini Orientalis, et propheta quia

(a) Expunximus mss. ope subsequentem versiculum, *Quia in præceptis meis non ambulastis, etc.*, quia hic nōdum superfluo, sed et incommoda con-

aper se ad eam ire non poterat, elevatus a spiritu est, et ductus ad eandem portam domus Domini Orientalem, quæ respicit solem justitiæ, de quo scriptum est : *Ece vir : Oriens nomen ejus* (Zach. VI, 12) : ut nequaquam remaneret in templo, quod erat ignorantie nube confusum ; sed stans in porta domus Domini Orientalis, quæ sequuntur sacramenta cognosceret.

(Vers. 2 seqq.) *Et ecce in introitu porte viginti et quinque viri, et vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, et Phaltiam filium Banajæ principes populi. Dixitque ad me : Fili hominis, hi viri, qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista, dicentes : Nonne dudum edificatæ sunt domus? Hæc est lebes, nos autem carnes. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare, fili hominis. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me, loquere : Hæc dicit Dominus : Sic locuti estis domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Interfecti vestri, quos possidistis in medio ejus, hi sunt carnes, et hæc est lebes, et educam vos de medio ejus. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus, et etiam vos de medio ejus : daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicium. Gladio cadetis : in finibus Israel judicabo vos, et scietis quia **196** ego Dominus. Hæc non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes. In finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego Dominus. (a) Quod sequitur, in Septuaginta non habetur, sed de Hebræo additum est : *Quia in præceptis meis non ambulastis, et judicium meum non fecistis : sed juxta judicium gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.* Assuritur propheta juxta illud quod scriptum est : *Assumens manus tuas Dominus* (Ps. CXXVI, 6) ; sive elevatur a terra, et introducit ad portam domus Domini Orientalem, ut possit viginti quinque virorum qui erant in introitu porte, et Jezoniam filii Azur, atque Phaltiam filii Banajæ, principum populi sacramenta cognoscere. Hi igitur qui erant in introitu porte domus Domini Orientalis, desperantes salutem, et scelerum conscientia parati ad interitum, nec volentes per penitendum peccata corrigere, dicunt : Licet nuper post primam captivitatem edificatæ sint domus quæ ante corruerant, tamen scimus hanc civitatem esse instar lebetis, nosque pro carnibus, ut in ea consumamur et concrememur, juxta illud quod in Isaia scriptum est : *Tempestas si transierit, non assumet nos* (Isai. LXVIII, 15). Illis ista dicentibus, irruit in prophetam spiritus Domini ; et secundo præcipit ut vaticinetur, et dicat : Quoniam ista dixistis, et cordium vestrorum me secreta non fallunt, ego vobis interpretabor quomodo civitas in lebetem, et vos in carnes reputemini : non juxta illum sensum quem locuti estis ; sed juxta alterum quem non timetis. Est quidem ci-*

textus serie recitabatur, cum mox suo loco positus sit.

uitas in lebetis similitudinem, sed non vestris implebitur carnibus ; verum eorum quos interfecistis. Vos autem qui arbitramini vos in hac urbe mortuiros, educam de medio civitatis, et tradam hostium manibus : faciamque in vobis judicium ; ut cum occideritis gladio, nequaquam in urbe, nec extra terminos Israel, sed in finibus vestræ provinciæ, tunc cognoscatis quod ego sim Dominus. Secundoque dicitur : *In finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego sum Dominus.* Hæc autem universa patiemini, quia in præceptis meis non ambulastis ; et judicium meum non fecistis, sed cæterarum in circuitu gentium scelera estis operati. Cumque secundum litteram manifestum sit quod dicitur, ommissis parumper Jezoniam et Azur, Phaltiam et Banajæ nominibus, quæ in tempus alid reservamus, hoc dicendum est, quod usque hodie in Ecclesia, quæ est domus Domini, et ante portam, et in introitu, sive in via porte, quæ significat Salvatorem, per quem ingredimur ad Patrem, sunt viginti quinque viri, ad sensum cuncta referentes. Et quantum non subleugit memoriam meam, nunquam in bonam partem hunc numerum potui reperire : licet in (a) Levitico ad sacerdotale ministerium a viginti quinque annis eligantur ; in Hebræo enim non habet hunc numerum, qui in septuaginta dicitur, sed tricenarium, qui in exordio hujus prophætæ, et Domini continetur ætate, quando venit ad fluentia Jordanis, et a Joanne baptizatus est (Luc. III). Sin autem in Evangelio quinque virgines prudentes, et quinque stultæ reperuntur (Matth. XXI), sciamus hunc numerum in medio positum, et pro qualitate utentium, vel ad bonam vel ad malam partem posse conferri. Hi igitur viri, qui cuncta ad sensum referunt, et habent duos principes, de quibus supra diximus, duali numero continentur, qui scindit unitatem, et in secundæ diei numero non videtur a Domino, juxta Hebræicam veritatem. Unde et in Arca Noë, bina et bina introducuntur immunda (Genes. VI). Dominus autem scissionem in unum coarctans, fecit utrumque unum, et solvit medium parietem, inimicitias in sua carne condemnavit (Ephes. II). Unde et augustius quid loquitur atque sublimius : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. X, 3), ut a Judaica dualitate, in unionem nos revocet fidei Christianæ. Denique, pontificatu perditio Judæorum, Dominus patitur nequaquam sub uno principe, sed sub duobus, Anna et Caïpha : ut religionis eorum scissum [A.] falsum] monstraret errorem. Sunt nulli in hujus porte introitu ante domum Domini Orientalem, qui vitiiis suis nationibus comparantur, et peccatorum conscientia desperant salutem, et dicunt : Civitas in qua versamur, lebes est, et nos omnes carnes, et Babylonio consumemur **198** ardore, cujus jacula ignita sunt : nolentes agere penitentiam, et desperantes salutem ; pro-

(a) Pro Levitico libro Victor, librum Numerorum substituit : Est enim, inquit, testamentum hoc Num. v, ubi juxta Hebræicam veritatem Vulgata in editione nos legimus : *Tolle summam filiorum Caath de*

plera audiunt, quod non ipsi sint carnes præterite et perditæ civitatis, sed hi quos scandalizaverint, et quos interfecerint. Idcircoque super eos gladius inducitur, ut postquam in finibus Israel nequaquam inter gentes, sed inter Christianos fuerint iudicati, tunc cognoscant, quod ipse sit dominus secundum illud quod in Psalms legitur : *Cum interfecerit eos, requirebant illum* (Psal. LXXVII, 34) ; ut quem perbenelicia non senserant, per tormenta cognoscant.

(Vers. 13.) *Et factum est cum prophetarem, Phaltias filius Banajæ mortuus est : et cecidi in faciem meam, clamans voce magna, et dixi : Heu, heu, heu, Domine Deus : consummationem tu facis reliquiarum Israel? Vaticinans propheta, unne edubios principibus Phaltias filius Banajæ moritur, qui interpretatur ruina declinans, et est filius structoris, sive cementarii : oxobōs; enim alid in lingua nostram verti non potest. Alter principum servatur incolunt, Jezoniam filius Azur, Jezonias aures ejus sonat, quod subauditur animæ. Azur vero fulcrum, sive adjutorium. Qui igitur cadendo a Domino declinarat, et erat adificationis pessima, recte cecidit, propheta eo, quem confortavit Deus. Qui autem præceptis obedebat Deo, et illius sustentabatur ac sublebat auxilio, recte in imperio populi permanet. Legimus in Exodo (Cap. II), mortuo Pharaone rege Egypti, ingemisse filios Israel ab operibus luti, pallearum ac laterum, et clamasse ad Dominum, quem illo vivente, inclamare non poterant. Isaïas quoque (Cap. VII), mortuo Osia rege leproso, vidit Dominum sedentem super thronum exelsum et elevatum, et C Seraphim stantia circa eum ; intelligensque immunda habere se labia, et habitare in populo immunda labia habente, meretur ut de altari carbo mittatur, et labia ejus purget immunda. Hic a tem, propheta forte fortitudine Dei, et principis qui a Domini declinaverat servitute, cecidit ut elevetur Christo. Si enim resurrectio Domini, ruina diabolorum est. In quo queritur, **199** quomodo de Salvatore dicitur. *Ece hic positus est in ruinam, et resurrectionem multorum in Israel* (Luc. II, 34). In ruinam eorum, qui stabant pessime, et resurrectionem eorum, qui ceciderant. Quod cum propheta vidisset, cecidit in faciem suam : non peccantis merito, sed plangentis affectu ; et voce magna, quæ de magno fidei ardore veniebat, tercio clamavit, et dixit, *Heu, heu, heu, Domine Deus, consummationem tu facis reliquiarum Israel? Et est sensus : Etiam ipse reliquæ, quæ esse videbantur in populo, te indignante, delentur.**

(Vers. 14 seqq.) *Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Fili hominis, fratres tui, fratres tui : viri propinqui tui, et omnis domus Israel universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem : Longe recedite a Domino : nobis data est terra in possessionem. Propterea hæc dixit Dominus Deus : quia longe feci eos*

medio Levitarum pro domos et familias suas a tricesimo anno et supra usque ad quinquagesimum annum. Quo in loco LXX legunt, *et supra* : *et supra*, id est a viginti quinque annis.

in gentibus, et quia dissipari eos in terra [A. dispersi eos in terris], ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerit [Vulg. venerunt]. LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, fratres tui et viri captivitatis tue, et omnis domus Israel consummata est; quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recessistis a Domino: nobis data est terra in hereditatem. Propterea ait: Hæc dicit Adonai Dominus, quia repellam eos in gentes, et disseminabo eos in omnem terram, et ero eis in sanctificationem parvulam in regionibus, ad quas ingressi fuerint illuc. Primum de interpretationis varietate dicendum est. Pro eo quod in Hebræo habetur, *viri propinqui tui*, (hoc enim significat צוֹלְתָחֵי אֲבֹתֶיךָ) LXX translulerunt, *viri captivitatis tue*. Deinde ubi sequitur: *universi quibus dixerunt habitatores Jerusalem; pro universis, illi posuerunt, consummata est* propter litterarum et verbi ambiguitatem: (א) אֲנִי וְלֹא (וְלֹא) enim quod Aquila et Symmachus et Theodotio universos interpretati sunt; illi verterunt, *consummata est*, quod juxta sensum omnino non resonat. Factus est igitur sermo Domini ad Ezechielem, qui dixerat: *Heu, heu, heu, Domine Deus consummationem tu facis reliquiarum Israel?* (in Phaltia videlicet morte, et eorum qui cum eo interfecit sunt, quod nequaquam ille sint reliquiae, quas in Jerusalem putabat 110 propheta, sed hi qui in Babylone videbantur esse captivi. Et est sensus: O fili hominis, fratres tui de eadem tecum stirpe generati, fratres, inquam tui, quibus dixerunt habitatores Jerusalem, vos recessistis a Domino, quia captivi estis, et cum Jechonia vos tradidistis, nobis autem terra Israel data est in æternam possessionem. Dic ergo eis, quod longe quidem eos fecerim a terra Israel, et disperserim in nationes, et in alienis terris esse præceperim; sed quia meæ obediunt jussioni, sim in eis futurus etiam in peregrinis et hostilibus locis in parvam sanctificationem: dum plerique inveniatur ex eis, qui idololatriæ nequaquam colla submittant; sed memores sint mandatorum Dei, sicut fuerunt Daniel et tres pueri, et ceteros fuisse credendum est, in similitudinem tantorum principum quos Scriptura nunc commemorat (Dan. iii). Ex quibus universis discimus, non esse insultandum his, qui Dei judicio penis traditi sunt; nec exprobandum homini converso a peccatis suis; nec penitentibus et egressis de Ecclesia aliquando dicendum: Longe recessistis a Domino: nobis data est terra in possessionem. Quia hæc dicit Dominus: Licet eos parumper a mea Ecclesia separaverim, et inter gentes disperserim; tamen ero eis sanctificationem modicam, dum meminerint peccatorum suorum, ut qui propter vitia recesserunt de loco suo [A. terra sua], propter penitentiam ad sedes pristinas redire festinent.

(Vers. 17 seqq.) Propterea loquere: Hæc dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, et adducabo

A de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominaciones de illa [Vulg. addit ejus]. Et dabo eis cor unum (sive alterum) et spiritum novum tribuam in visceribus eorum. Et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. Quorum autem cor post offendicula et abominaciones suas ambulat: horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus. Loquitur sermo divinus ad eos, qui captivi erant in terra Babylonis, ad 111 fratres Ezechielis propheta, et ad propinquos quibus dixerunt habitatores Jerusalem [A. Israel]: Longe recessistis a Domino, nobis data est terra in possessionem. Loquitur autem hæc que sequuntur: Congregabo vos de populis, et reddam vobis terram Israel. Cumque ingressi fueritis, auferetis cuncta idola, propter que offenderatis Deum, et dabo vobis cor unum timoris, et servitutis Dei, ut nequaquam diversis idolis serviat, sive alterum quam prius habuistis. Et spiritum novum tribuam in visceribus vestris, juxta illud quod scriptum est: *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* (Ps. l, 12). Et auferam a vobis cor lapideum, id est, cor durum, secundum illud quod loquitur Stephanus primus martyr in Christo: *Dura cervice, et incircumcis corde* (Act. vii, 51). Et induratur cor Pharaonis, ne dimittat populum Israel (Exod. vii). Et dabo, inquit, vobis cor carneum, molle, et tenerum, et quod possit Dei mandata suscipere, ut scribantur in tabulis cordis carnalibus. Ideo autem datur cor molle, et auferitur cor durum, ut in præceptis meis ambulent, judiciumque custodiant, et sint in populo Dei: Dominusque, qui prius fuerat adversarius, sit eis in Deum. Qui autem nequaquam penitentia priora peccata correxerint, sed ambulaverint post abominaciones suas retribuam, ait, eis, quod merentur, ut viam eorum ponatur in capitibus eorum. Hæc sub Zorobabel filio Safathiel, et sub Jesu filio Josedeæ sacerdote magno, et sub Ezra ac Neemia accidisse tribui Judæ, et his qui cum eis reversi sunt, plerique æstimant. Habitatores quoque Jerusalem, qui sub Sedecia rege Judæ capti sunt, vel qui fugerunt cum Jeremia in Ægyptum, in omnes terras esse dispersos, et nequaquam esse reversos in urbem Jerusalem. Plena autem conversio eorum, qui captivi erant, et reliquiarum Israel intelligitur in Christo, quando reliquiae salvæ factæ sunt, et una die creditur tria millia, et iteum quinque millia (Act. ii); et alii de quibus loquitur Jacobus ad apostolum Paulum: *Vides, frater, tanta millia credentium Judæorum? hi omnes æmulatores Legis sunt* (Act. xxi 20). Sed et quotidie surbi 112 habitatores urbis Jerusalem, quorum cor post offendicula et abominaciones suas ambulat, Dei merentur offensam, et

hi qui foris erant, ablato corde lapideo, et accepto corde mollissimo, per penitentiam revertuntur ad Ecclesiam; et ambulanti in præceptis Domini, judiciumque ejus custodiunt, sicutque Domini populus, et Dominus, quem prius offenderant, fit eis Deus. (Vers. 22, 23.) Et elevarunt Cherubin alas suas, et rotæ cum eis, et gloria Dei Israel erat super eos [A. ea]. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis: stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis. Paulatim gloria Domini recedit de Jerusalem. Primum templum deserens, stat in atrio vel in limine domus, et postea in introitu portæ Orientalis; novissime, sublati pennis rotisque sequentibus, stat super montem, qui est ad Orientem urbis, haud dubium qui montem significat Oliveti, unde Salvator ascendit ad Patrem. Stabatque gloria Domini, quæ de Jerusalem vobis discesserat super montem Oliveti, in signum resurrectionis et luminis, ut inde peritiam arsuramque cerneret Jerusalem. Quod quæ dicit: *Ascendit gloria de medio civitatis* (Joan. xvi, 31), aliis verbis loquitur Dominus ad discipulos: *Surgite, abeamus hinc* (Luc. xiii, 35). Et ad Judæos: *Relinquitur vobis domus vestra deserta* (Math. xxiii). Josephus quoque (a) refert auditam vocem in templo angelorum et fortitudinum celestium, quæ prius in urbis presidio erant: abeamus ex hiis sedibus (Joseph. Antiq. Jud.). Mirumque in modum usque in presentem diem gloria Domini, quæ deseruit templum, stat super montem Oliveti, et in crucis signo rutilans, spectat templum quondam Judaicum, in favillas et cineres dissolutum.

(Vers. 24, 25.) Et spiritus levavit me, adduxitque C in Chaldeam ad transmigracionem in visione in spiritu Dei, et sublata est a me visio, quam videram. Et locutus sum ad transmigracionem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi. Pro eo quod nos ex Hebraica veritate transtulimus: *Et sublata est a me visio, quam videram*, LXX translulerunt: *Et ascendi a visione, quam videram*. Quod utrumque significat non in corpore prophetam in Jerusalem de Babylone translatum, sed in 113 spiritu, sublataque visione que cum in spiritu duxerat Jerusalem, et universa monstraverat, quæ superior sermo narravit, reversus est in semetipsum, et locutus est ad transmigracionem omnia quæ ei fuerant demonstrata, ad eos videlicet, de quibus supra scriptum est: *Ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant iuxta me. Et cecidit super me tibi manus Domini Dei, et vidi* (Supra vii, 4). Mirumque in modum sedentibus his qui ad se venerant visitandum, visiones mysticas propheta cernebat, et absens erat ab his qui coram se sedebant, absque spiritu, præsens corpore. Omnia que sunt, ut consolationem recipiant qui captivi erant, quod reducenti sunt in terram Israel, et ambulaturi in præceptis Domini, futuri que ei in populum, et ille futurus sit eis in Deum. Qui autem non fuerint conversi ad penitentiam, sed ambulaverint

post abominaciones suas, recipiunt quæ fecerunt. Verba autem in Scripturis sanctis pro rebus dici sæpe admonuimus.

(Cap. XII. — Vers. 1 seqq.) Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitus: qui oculos habent ad videntium, et non vident; et aures ad audiendum, et non audient: quia domus exasperans est. Pro eo quod nos vertimus: *In medio domus exasperantis tu habitus*, LXX posuerunt: *In medio iniquitatum eorum tu habitus*. Sed ex eo quod sequitur, *Quia domus exasperans est*, intelligimus priorem quoque sententiam huic versiculo convenire. Pro exasperatione quoque, dici amaritudinem, crebro docuimus, ut sit sensus: in medio domus ad amaritudinem convertentis, tu habitus, que Deum natura dulcem atque elementem, vitiorum suorum amaritudinem, amarum facit atque crudelem. Alioquin de Deo legitur: *Custate et videte quoniam suavis, sive dulcis est Dominus* (Psal. xxxiii, 9). Habitat autem propheta in medio populi Deum ad amaritudinem provocantis, qui habet oculos, et non vident; et non audit, non vitiis sensuum, sed pertinacia pravitatis. Unde et Dominus ad Judæos: *Si cœci, inquit, essetis, peccatum non haberetis* (Joan. ix, 41): voluntariam cecitatem in illis arguens atque condemnans. Quia ergo oculos habent ad videntium, et non vident: aures ad audiendum, et 114 non audiant, et tua verba contemunt, doce eos per imaginem atque picturam; et schematicus ostende corporeis, ut venturam captivitatem non solum addita, sed et oculis recognoscant.

(Vers. 3.) Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigracionis: et migrabis [Vulg. transmigrabis] per diem coram eis. Migrabis autem de loco tuo, ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant: quia domus exasperans est. LXX: *Et tu, fili hominis, fac tibi vasa captivitatis; et captivare per diem coram eis: et captivare de loco tuo in locum alterum in conspectu eorum, ut videant quia domus exasperans est*. Nulli dubium quin universi loci hujus continentia, futuram captivitatem indicet regis Sedecie tribus Judæ, qui captus est cum Jerusalem. Sed quoniam quidam volunt captivitatem Sedecie, qui interpretatur *justus Dominus*, in typum præcedere Salvatoris, qui de celestibus ad terrena descendens, humanum corpus assumpserit, et hæc esse vasa captivitatis: ideò præmonendum puto prudentem cautumque lectorum, et hæc quidem nos ponere, ne quid præterire videamur, sed non probare. Neque enim reus impius in figuram potest præcedere illius, qui totius pietatis exemplum est. Captum autem esse Sedeciam a Babylonis atque Chaldeis, et Jeremias propheta et Regum narrat historia, et ductum de loco in locum (Jerem. xxxix, et IV Reg. xxv), hoc est, de Jerusalem in Babylone, et cætera quæ Ezechiel in consequentibus loquitur. Qui autem referunt ad Dominum

(a) Unus Vatic. ms. cum vetustiss. Sangermanensi penes Montfauconium, CHOLLO.

(a) Vide que tum alibi sæpe, cum præcipue tom. I, ad epist. 18, num. 9, observamus.

Jesum Christum, captivitatem ejus et transmigrationem de loco ad locum, deoensinem ex celestibus ad terrena significari putant.

Vers. 4 seqq.) *Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum. Tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans ante oculos eorum. Perfodite tibi parietem: et egredieris per eum in conspectu eorum. In humeris portabis [Vulg. portaberis]: in caligine effugies [Vulg. effereris]. Faciem tuam velabis, et non videbis terram: quia portentum dedi tui domui Israel. LXX: Et proferes vasa tua captivitatis per diem in oculis eorum. Et tu egredieris vespere in conspectu eorum, sicut egreditur captivus. Perfodite tibi parietem, et transibis per eum in conspectu eorum. In humeris portaberis, et absconditus egredieris. Faciem tuam operies, et non videbis terram: quia portentum dedi tui domui Israel. Facere*

115 jubetur propheta in figura, quae Sedecias facturus est in veritate. Colligo, inquit, sarcinas tuas (haec enim vasa sunt transmigrantis) videntibus eis. Et postquam viderint quae facturus es, egredieris vespere in similitudinem transmigrantis. Legimus Sedeciam nocte muro sullosso fugisse ad desertam Jordanis, ibique a Babyloniis esse comprehensum, et hoc significare perfossum parietem. Quod autem dicit: *In humeris portabis*, subauditur sarcinas tuas, et quidquid ad vie solatium fugientes portare conseruerunt. *In caligine effugies* [Al. efferes]: ne videaris a quoquam. *Faciem tuam velabis*, vel caecitate quae ei accidit, erulis oculis a Nabuchodonosor; vel ne cognoscatur quod ipse sit rex, et major fiat cura servantium. Quodque sequitur: *Et non videbis terram*, illud significat, quod caecus ductus sit in Babylonem, eamque non viderit. *Quia portentum dedi tui, inquit, domui Israel*: in signum enim et figuram, prophetarum tam dicta quam facta sunt. Unde et in Zacharia, viri portentosi vocantur, quod futura portendunt (Zach. iii). Et in Osee loquitur Deus: *In manibus prophetarum assimilatus sum* (Osee xii, 10). Qui autem volunt in Ezechielis persona Christum intelligi, vasa captivitatis, humanum corpus accipiunt, et perfossum parietem, quo infernum claustra perfregit, et resurgens a solis erudentibus visus est: portatusque in humeris, quando cum angelicis potestatis ad caelum victor ascendit; et quod absconditus egreditur, et velat faciem suam, ne in carne mortali videatur divina majestas, et non videt terram, ne oculis illius illustretur, quae ejus non meretur aspectum. *Oculi enim Domini super justos* (Ps. xxxiii, 16), et avertit faciem suam ab impiis. Haec autem, inquit, omnia fecisse narratur, ut per similitudinem hominis, dura ad fidem Israelitici populi corda converteret. Et in portentum datur domui Israel: juxta illud quod scriptum est: *Eccc hic positus est in ruam et resurrectionem*

(a) Ad Vulgatam edit. fidem mavult Victor. hic legi *Ducem*; nam *principem* ex Graeco *LXX ἀρχον*: derivari sentit. Siquae legit et paulo post, *Dux autem qui*

multorum, et in signum cui contradicetur (Luc. ii, 24).

(Vers. 7, 8) *Feci ergo sicut praeciperat mihi: vasa mea protuli quasi vasa migrantis [Vulg. transmigrations] per diem, et vespere perfodi mihi parietem manu. In caligine egressus sum, et humeris 116 protuli [Vulg. in humeris portatus] in conspectu eorum. LXX: Et feci sic juxta omnia, quae mandaverat mihi: vasaque protuli sicut vasa captivitatis per diem: et ad vespere perfodi mihi parietem manu, et absconditus egressus sum: super humeros assumptus sum in conspectu eorum. Quae supra jussus est facere, opere se complisse testatur, nec interpretatione indiget juxta utramque sententiam, quod supra expositum est. Illud autem notandum, quod uno atque eodem tempore Jeremiae propheta in Jerusalem, et Ezechiel in Babylone, et illius propheta mitebatur ad captivos; et hujus ad eos, qui habitabant in Jerusalem; ut unius in diversis regionibus Dei providentia probaretur, et intelligerent audientes, quaecumque accidebant populo, nequaquam idolorum potestate, sed Domini jussione consistere.*

(Vers. 9.) *Et factus est sermo Domini mane ad me dicens: Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans, quid tu facis? Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus. Si te, inquit, interogaverit domus exasperans: Quare ista facis? Vel secundum Septuaginta etiam si non interrogaverint, tu ingredere, ut sciant cur ista feceris. Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus.*

(Vers. 10 seqq.) *Super (a) principem onus istud, qui est in Jerusalem: et super omnem domum Israel quae est in medio eorum. Die: Ego portentum vestrum: quomodo feci, sic fiet illis. In transmigrationem et in captivitatem ibunt. Principes autem, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur; parietem perfodient, ut educant eum; facies ejus operietur, ut non videat oculis [Vulg. oculo] terram. Et extendam rete meum super eum, et capietur in sagena mea, et adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum, et ipsam non videbit; ibi morietur. Et omnes qui circa eum sunt, praesidium ejus et agmina illius dispergam in omnem ventum: et gladium evaginabo post eos, et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus et disseminavero eos in terras [Vulg. terris]. Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia; ut narrent oculis illorum in gentibus, ad quas ingredientur, et scient quia ego Dominus. Primum exponamus historiam. Dic, inquit, ad eos, o filii hominis, qui vel interrogant, **117** vel non interrogant. *Quid tu facis haec?* quod super duceum omnes illud et visio sit, qui est in Jerusalem, duceum significans Sedeciam. Et dic: *Ego portentum vestrum, sive ut Se-**

est in medio, etc., quod ex ipsa Hieronymi repetita lectione in Commentario asserit.

pluaginta translulerunt, *Ego qui portenta facio; ut a praesentibus terra cognoscantur. Quomodo feci, sic fiet illis*, ducei et cunctis qui in comitatu ducei sunt. In transmigrationem Babyloniam captivi ducunt, et dux qui est in medio eorum in humeris portabitur, vel junctorum, vel eorum qui cum eo fugerant. In caligine, et in noctis tenebris egredietur: murumque suffodient socii ejus ut educant eum. Facies illius velabitur, vel timore fugientis, vel caecitatis injuria, ut caecus terram non videat Babylonis. Et ego extendam rete meum super illum, et capietur in sagena mea. Concedente quippe Domino a Babyloniis captus est: et haec quae ab hostibus passus est fieri, se fecisse testatur. Ductusque in Babylonem, terram Chaldaeorum non videbit, ibique captivus morietur. Omnes autem socios ejus, et adjuutores et comites fuga, cum ille fuerit comprehensus, huc illucque dispergam, nec securos abire permittam: sed in manibus hostium evaginabo gladium meum; ut quando dispersi fuerint in gentibus, intelligant quod ego sim Dominus, et mea cuncta voluntate sint facta. Et relinquam, inquit, ex sociis ejus qui cum eo fugerint, et qui evadere poterint, paucos, qui gladium, et famem, et pestilentiam evaserint, ut cum vel fuga, vel captivitate ad diversas pervenerint regiones, narrent omnia scelera sua vel sermone, vel exemplo: propter quae tanta meruerint mala, et intelligant quod ipse sim Dominus. Qui autem tropologiam et ceptam explanationem super Salvatore conatur exponere, duceum qui est in medio Jerusalem, ipsum interpretatur, qui in portentum signumque praecesserit, quod et ipse et socii ejus captivi istius mundi sint, et ab inferis victor ascendens, in humeris portatus sit angelorum: in caligine egressus, ignotus incredulis, destructo medio pariete, fecerit utrumque unum: facies illius operata, ut terram non respiciat Judaeorum (Ephes. ii). Nec mirum si Dominus celaverit faciem suam; cum usque hodie ante vultum Moysi velamen positum sit populo non credenti. **118** Extenditque Dominus rete suum super illum, juxta id quod de eo sponsa loquitur in Cantico Cantico: *Eccc iste post parietem nostrum prospiciens per fenestras, apparens per retia* (Cant. ii, 9). De quo et Jeremias: *Spiritus vultus nostri Christus Dominus, captus est in peccatis nostris* (Thren. iv, 20). Et: *Cum non fecisset peccatum, pro nobis peccatum factus est* (II Cor. v, 21). Et adducetur, ait, in Babylonem, confusio nem istius mundi, in terram Chaldaeorum qui interpretantur, *quasi demonia*, ut eos qui demonibus fuerant mancipati, retraheret ad salutem; et captivam duceret pristinam captivitatem. Ipsamque, inquit, terram, Chaldaeorum non videbit, et ibi morietur; ut omnes nos sua morte vivificet. Cunctos autem adjuutores ejus et socios, apostolos et apostolicos viros dispersit in universum orbem. Et evaginavit gladium post eos, ut variis coronarentur martyrii, et tunc intelligerent vel ipsi, vel hi qui

per eos crederent, quod ipse sit Dominus, et idcirco presertim eos in gentibus, et disseminaverit in terras, ut multum fructum facerent. Et reliquit ex eis paucos viros, sicut Joannem Apostolum, et ceteros, a gladio, et fame, et pestilentia liberatos, et persecutionum impetum declinantes, ut narrent scelera Judaeorum et iniquitates cunctarum gentium ad quas ingressi sunt, ut acta penitentia, scirent quod ipse esset Dominus. Haec diximus, lectoris arbitrio iudicium relinquentes. Ceterum nulla dubitatio est, periculosum esse regis impii captivitatem et necem, sacramento Domini comparare.

(Vers. 17 seqq.) *Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede [Vulg. addit. sed], et aquam tuam in festinatione et meroe bibe. Et dic [Vulg. dice] ad populum terrae: Haec dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Jerusalem, in terra Israel: Panem suum in solitudine comedent, et aquam suam in desolatione bibent, ut desoleatur terra a multitudinis sua propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. Et civitates quae nunc habitantur, desolatae erunt, terraeque deserta: et scietis quia ego Dominus. LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, panem tuum cum dolore comedes, et aquam tuam cum tormento et angustia bibes. Et dice ad populum terrae: Haec dicit Adonai Dominus habitatoribus Jerusalem super terram Israel: Panes suos cum egestate comedent, **119** et aquam suam cum dissipatione bibent, ut dissipetur terra et pluitatio ejus. In impietate enim omnes qui habitant in ea, et civitates eorum quae habitantur, in desolationem erunt, et terra dissipabitur, et cognoscetis quia ego sum Dominus. Post principis et sociorum ejus prophetiam, quae sub corporali imagine monstrabatur, venit ad populum: et quidquid prophetae dicitur, per prophetam refertur ad habitatores Jerusalem, quod in obsidione malo, panem suum comedant in angustia et egestate, et aquam suam nequam in abundantia, sed cum tormento bibant, et tribulatione. Haec autem, inquit, o propheta, tibi dicuntur, ut in loquaris ad populum terrae tuae, et dicas: Haec dicit Dominus habitatoribus Jerusalem, quae est in terra Israel: Obsessi a Nabuchodonosor atque a Chaldaeis, famis et sitis sustinebitis malum; ut omnis terra cum sua plenitudine (Al. multitudine) deleatur, habitatores significans per eam quae inhabitatur. Et ne putent sibi hoc evenire sine causa: Dic, inquit, eis, quod propter scelera eorum et impietates, omnes urbes Judaeae ad solitudinem redigendae sint, et universa terra cultura dispereat, ut cognoscant Deum savientem, quem miserantem cognoscere noluerunt. Possimus juxta anagogen habitatores Jerusalem credentes Christo dicere, qui habitant in Ecclesia. Et si per peccata illius offensam meruerint, comedant panem cum egestate, et bibant aquam cum meroe et angustia: non cibum panis, nec potum aquae, sed famem sermonis et doctrinae Dei sustineant (Amos vii). Quando enim vel vitio principum, qui capiendi sunt et tradendi*

Babyloniis, vel nostra duritia, perdidimus sermonem Dei, aqueque non meruerimus habere utiles: tunc in dolore et penuria, nostrum sumemus cibum, et terra perdit multitudinem credentium, et civitates, quae in toto orbe intelliguntur Ecclesiae, desolabuntur, et terra deserta erit, ut omnes sciant quia offensa sit Domini. Quod quidem et in persecutionis tempore intelligere possumus.

(Vers. 21 seqq.) *Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel dicentium: In longum differuntur dies, et peribit omnis visio? Ideo dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud: neque vulgo dicatur ultra in Israel. 120 Et loquere ad eos, quod appropinquaret dies et sermo omnis visionis. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinitio ambigua in medio filiorum Israel. Quia ego Dominus loquar, quodcumque locutus fuero verbum, et fiet. Non prolongabitur amplius; sed in diebus vestris, domus exasperans, loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, ecce domus Israel dicentium: Visio quam hic vidit in dies multos, et in tempora longa iste propheta. Propterea dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum quod locutus fuero, complebitur: dicit Dominus Deus. Quod nos diximus, proverbium, juxta Symmachum, omnes alii interpretes, parabola transulerunt, quae Hebraice appellatur Masal (משל). Rursus ubi a nobis editum est: Neque erit divinitio ambigua, vertere Septuaginta, nec divinus iudici gratiam: pro quo omnes, lubricum interpretati sunt,*

quod nos *ambiguum* diximus, ut decipiant audentes suos prophetarum verba noscamus. Est autem sensus omnis capituli hic: Supra prophetaverat contra principem qui erat in Jerusalem, deinde populo famem et ardorem sitis nuntiaverat esse venturum. Quod multitudo non credens, vetus assumebat tritumque proverbium: In longum tempus differtur comminatio prophetarum, et omnis visio peribit, dum frustra cernitur: vel juxta Symmachum *δὲ ἀνελεῖται*, id est, in ventum et auram tenuem dissolvetur. Dic ergo, inquit, eis, quod nequaquam mea comminatio differat, nec divina falsa alque ambigua proferatur in populos quae finem habeat incertum, ut alio dicatur tempore, alio impleatur: sed nunc, vivente te, qui loqueris, et his qui audiunt, verbum quod locutus sum, compleatur. Significat autem vicinam captivitatem urbis Jerusalem, et Sedeciam cum populo Juda jamjamque capiendum. Non solum autem illo tempore, sed usque hodie vulgus incredulum et dura corda mortalium prophetiam Dei non recipit: sed omnia quae prophetae comminantur, quae praedicat Evangelium, in aliud tempus aestimant differendam. Sciamusque hic parabola, quae a Septuaginta ponitur, accipi pro proverbio, juxta illud quod in psalmo legitimus: et factus sum eis in parabola (Psal. lxxviii, 12). Et in hoc eodem propheta: *Quid est vobis parabola ista in populo Israel, dicentium: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt* (Infra xviii, 2)? Manifesta perstringimus, ut in obscurioribus immoremur.

LIBER QUARTUS.

121-122 Vellem, si flori posset, Eustochium, explanationes in Ezechielem per singulos libros propriis texere prophetis, et quod vaticinatione conjunctum est, nequaquam expositione dividere: ut facilius esset cursus dictantis pariter et legentis; longumque et immensum interpretationis iter certis spatiis separare, ut quasi titulis et indicibus, et, ut proprius loquar, argumentis ostenderem quid libri singuli continerent. Sed quid faciam, cum alii prophetiae breves sint, aliae longae: ut saepe necessitate cogamur et plures in unum librum coarctare, et unam in multos dividere? Unde et nunc contra prophetas et prophetias, ad seniores quoque populi Israel: et ad terram super quam inducuntur quatuor plagae pessima, et de ligno vitis, quod cum fuerit abscisum, inutile est inter omnia ligna silvarum, catalogum etiam vitiorum Jerusalem volumus quarto libro comprehendere. Quem quia unius voluminis non patitur angustia, alteram partem ejus quinto volumini reservamus: prudentissimi lectoris sollicitudinem praemonentes, ut sciat quid nobis in hoc explanandum, et quid sibi legendum sit.

(Cap. XIII. — Vers. 1, 2.) *Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel qui prophetant, et dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini: Haec dicit Dominus Deus. Hoc quod nos posuimus: Qui propheta, et dices prophetantibus de corde suo, omiserat LXX, et pro eo quod non habetur in Hebraeo, addiderunt, et prophetabis, et dices ad eos. Est autem sermo contra pseudopphetas, qui decipiunt populum, et, contra Dei mandata, aliud prophetabant. Nec quempiam moveat, quod prophetae appellentur: hanc enim habet sancta Scriptura consuetudinem, ut unumquemque vaticinationis suae et sermonis prophetam nuncupet: sicut prophetae appellantur Baal, et prophetae idolorum, et prophetae confusionis. Unde et apostolus Paulus postquam Graecum prophetam vocat: Dixit quidam proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces, male bestiae, ventres pigri (Tit. 1). Et in Osee legitimus: Sicut propheta insaniens homo portans spiritum (Osee ix, 7). Quidquid autem eo Israelitico populo dicebatur, hoc nunc refertur ad Ecclesiam: ut*

prophetae sancti sint apostolici et apostoli viri. Propheta autem mendaces alique furiosi, omnes haeretici; quorum principes ex suo corde confingant: qui autem ab eis seducti sunt, aliorum mendaciis acquiescant.

(Vers. 3.) *Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. LXX: Vae his qui prophetant de corde suo, et omnino non vident, reliquentes illud quod a nobis propositum est, qui sequuntur spiritum suum. Cum prophetarum nomen secundum regulam Scripturarum bonis malisque commune sit, in eo differunt, quod boni prophetae esse 123 dicuntur sapientes, mali autem stulti et insipientes: quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros, alterum ad omnes haereticos, qui Dei spiritum reliquentes sequuntur spiritum suum: quia nequaquam divino instinctu, sed proprio corde vaticinantur: unde et nihil vident. Qui autem sapiens est, non cordis sui cogitationes, sed Dei spiritum sequitur, juxta illud quod et in superioribus (Supra, 1) animalia et rotae spiritum Dei sequebantur. Et propheta dicit: Post Dominum Deum tuum ambulabis (Psal. xxvi, 11). Et in alio loco: Deduc me in semitam reclam (Ps. cxlii, 10). Et iterum: Spiritus tuus bonus ipse deducet me in terram (Psal. lxx). Et populo Dei, columna ignis et nubes erat dux in solitudine (Exod. xiii). Et Jeremiae loquitur: Non laboravi sequens te (Jerem. xvii, 16). Quis autem haereticorum qui sequitur spiritum suum, non impigat in tenebris, et caecus caecos ducat in foveam? Unde licet septi in mysteriis, immo orgiis suis plura ecclesiasticis doctoribus videre videantur, tamen nihil omnino vident: quia solem justitiae perdidērunt, frustra que imitantur eos, qui prius vocabantur Videntes, et quibus dicitur: Qui vides vade: recede in terram Juda; et in Bethel non prophetabis (Amos vii, 12, 13). Quamobrem visio Isaiae et Abdiae ponuntur in titulis. Et Dominus apostolis praecipit: Levate oculos vestros et videte (Joan. iv, 35). Et propheta suppliciter deprecatur: Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Ps. cxviii, 18).*

(Vers. 4 seqq.) *Quasi vulpes in desertis prophetae tui, Israel, erunt (Vulg. erant). Non ascenditis ex adverso, neque opposistis murum pro domo Israel, ut staretis in praedio in die Domini. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes, ait Dominus: cum Dominus non miserit eos, et perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cussam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis, ait Dominus, cum ego non sim locutus. LXX: Sicut vulpes in desertis prophetae tui, Israel [Al. addit. erant aut erunt]. Non steterunt in firmamento, et congregaverunt greges super domum Israel. Non resurrexerunt qui dicunt in die Domini: videntes mendacia, divinantes vana, qui dicunt, dicit Dominus, et Dominus non misit eos: et ceperunt suscitare sermonem. Nonne visionem falsam vidistis, et divinationes vanas locuti estis? Et dicebatis, dicit Dominus, et 124 ego non sum locutus. Dicamus primum juxta Hebraicum. Pro-*

phetae Israel vulpium similes sunt, quotidie domesticarum avium furta facientes: qui habitant juxta Aquilam et LXX, in desertis; juxta Symmachum et Theodotionem, in parietinis atque ruinosis: qui non possunt ascendere ex adverso, neque murum pro domo Israel opponere. Legimus Aaron adversum ignem Israelis populum devorantem occurrisse et stetitisse medium, et opposuisse murum pro salute populi (Num. xvi). Jeremiae quoque dicitur, ne occurrat Domino, neque stet contra iram ejus orationis perseverantia (Jerem. vii). Sicut enim murus hosti opponitur, et adversario occurri solet ex adverso contraque venienti: ita Dei sententia sanctorum precibus frangitur. Unde et Moysi dicitur: Dimitte me, et delebo populum istum. Qui enim dicitur: Dimitte me (Exod. xxxii, 10), ostenditur quod tenendi habeat facultatem. Isti stare non possunt in praedio in die Domini, ut pro populo precibus dimicent et resistant obscurationibus sententiae Dei. Quia igitur vana conspiciunt, et divinant mendacium, et a Domino missos esse se dicunt, cum non sint missi ab eo, et perseverant in erroribus, et suum cupiunt firmare sermonem; arguunt quod omnia sint cassa quae predicant, suum mendacium Domini sermonem esse dicentes. Porro juxta Septuaginta hic sensus est: Omnes haeretici propter fraudulentiam ac nequitiam vulpium similes sunt, de quibus Salvator loquitur: Vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos (Math. viii, 20). Et de Herode scriptum est: Dicitur vulpi hunc (Luc. xiii, 32). Et de eisdem vulpibus quae parvulos simplicesque decipiunt, et populantur vineam Christi, Salomon loquitur: Capite nobis vulpes parvulas, dissipantes vineas (Cant. ii, 15). Et in psalmo super his qui eorum fraudulentia supplantant canitur: Introibunt in inferiora terrae, tradunt in manus gladii, partes vulpium erunt (Psal. lxxii, 10, 11). Hi prophetae qui vulpium similes sunt, non steterunt in firmamento; nec cum Petro audire meruerunt: Tu es Petrus: et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam (Math. xvi, 18). Nec Moysi similes sunt, cui dictum est: Tu vero hic stam murem (Deut. v, 31). Nec illius qui dicit: Statuit supra petram pedes meos; sed fluctuaverunt omni vento doctrinae. Nec steterunt in firmamento, de quo in octavo decimo psalmo 125 legitimus: Caeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum. Isti congregaverunt irrationalia quosque, et propter nimiam innocentiam pecudum similes, contra domum Dei. Unde nunc dicitur: Et congregaverunt greges super domum Israel: nec surrexerunt ipsi, nec alios suscitare poterunt, sed quaecumque egerunt et agunt, plena mendaciis sunt. Quodque sequitur: Et ceperunt suscitare sermonem, illud significat, quod velint quidem consurgere, et se ad excelsa sustollere; sed quod cupiant, implere non possint: diciturque eis: Nonne visionem falsam vidistis, et divinationes vanas locuti estis? Quodque sequitur, et dicebatis, dicit Dominus, et ego non sum locutus, in Septuaginta non habetur.